

НАВЧАЛЬНІ ТА ТВОРЧІ ЗАДАЧІ В ПРОЦЕСІ ВИКОНАННЯ ПОРТРЕТУ НАТУРНИКА В ЖИВОПИСІ

Панфілова Олександра Георгіївна,

кандидат мистецтвознавства, доцент,
доцент кафедри образотворчого мистецтва,
Волинський національний університет імені Лесі Українки
alka11@meta.ua

Портрет – мальоване, скульптурне, графічне або фотографічне зображення людини або групи людей, а також відповідний жанр образотворчого мистецтва. Портрет – один із провідних жанрів живопису, графіки, скульптури [4]. У наш час, незважаючи на новітні віяння, провідним принципом в системі викладання залишаються традиції реалістичного портрета, в основі якого закладений академічний тональний рисунок та об'ємно-пластичне зображення форми. Мета роботи – розкрити специфіку виконання портрету на заняття з живопису у художніх закладах освіти.

Найважливішим критерієм портрету залишається передача характерних рис портретованого, його характеру, внутрішнього стану. Це досягається не лише точною передачею зовнішнього вигляду портретованого, основна складність полягає саме у розкритті його духовної сутності, єдності індивідуальних і типових рис, що відображають певну епоху, соціальне середовище, національність.

Для полегшення вирішення такого завдання початківцями потрібна натура з характерним обличчям і виразними руками. Її кольорові і пластичні переваги визначають образну спрямованість постановки. Для її підсилення можна використати постановочні засоби: одяг, фонові драперії, кольорове оточення, певне освітлення моделі. В процесі роботи педагог налаштовує студентів на об'ємно-просторове сприйняття натури, на вміння бачити всі співвідношення разом й одночасно. Ліпити форму кольором з анатомічним обґрунтуванням, вибудовувати пропорції і співвідношення кольору, які передають індивідуальні особливості моделі. Ці ключові поняття навчального курсу потрібні для вирішення об'ємно-просторових завдань у кольоровому і пластичному вираженні. Також педагог пояснює мету та завдання, показує, на що потрібно звернути особливу увагу та застерігає від типових помилок студентів.

Колорит є одним із засобів правдивого й виразного зображення дійсності. Колорит роботи обумовлюється особливостями власної кольору зображуваних предметів, світлотінню, спектральним складом того чи іншого освітлення, загальним тоном, залежним від ступеня освітленості в різний час доби і станів дня, властивістю зору, що сприймає зміни кольору і світлин, і, нарешті, професійним досвідом художника, ідейним задумом і спрямованістю його творчості. У побудові колориту картини велике значення має співвідношення холодних і теплих кольорів. Виразність і емоційний вплив колориту картини

визначаються єдністю застосованих митцем образотворчих засобів і виразністю у передачі якісних характеристик зображуваних предметів. Закономірності колористичних комбінацій живопису – це перероблені творчою свідомістю художника певні закономірності об'єктивної дійсності [2, с. 28].

Має значення також ставлення митця до моделі, його власний світогляд, темперамент, настрої, що знаходять втілення в його творчій манері, способі трактування портрета, надають портретному образу авторського забарвлення.

Основні етапи виконання багатогодинного портрету натурника: пошук композиційного вирішення постановки, виконання ескізів, лінійно-конструктивна побудова, імприматура, прописування великих кольорових і тональних співвідношень, детальна розробка великих форм та об'ємів, завершення завдання, з'ясування головного і узагальнення другорядного.

Важливою стадією роботи є ряд етюдів, ціль яких – зв'язок тональних і колірних співвідношень, визначення колірних ритмів, на яких має триматися композиція [3, с. 78]. При цьому етюд краще починати з тінювих місць, одночасно виявляти їх відношення до освітлених ділянок голови, а також до тла. На цьому етапі закладаються кольорові і тональні співвідношення, великі об'єми і просторові плани. Корисно визначитися з кольоровою гамою, велика кількість кольорів є небажаною і спрощує роботу. Наступний етап – легка прописка широким пензлем. Прописувати починайте від загального, від великих форм, у повну силу кольору і тону. Співвідношення необхідно виконувати не по черзі, а всі одразу, працюючи пензлем по всій площині. Тіні доцільно писати м'яко і узагальнено, без перевантаження шару фарби, не використовуючи білила. Світло ж, навпаки, пишуть корпусно, енергійним і пастозним мазком, збільшуючи його фактуру із наближенням до активного світла. Йдучи від великих форм і колірних плям до дрібніших, не можна обійти увагою і загальну тональність, дотримуючись цілісності зображення. Наступний етап – більш детальне опрацювання окремих частин композиції, елементів. Останній етап роботи – підпорядкування деталей загальному зображенню. Для узагальнення форми доводиться відмовлятися від несуттєвих дрібних деталей. Іноді треба пом'якшити сильні контрасти або, навпаки, підкреслити форму, посиливши контраст між світлом і тінню. У постановках плечового портрету на молодших курсах процес вивчення переважає над творчими пошуками. Вся увага приділяється основам образотворчої грамоти, тому на частіше не порушуються завдання психологічного портрету. Мета навчальних постановок – навчити бачити взаємозв'язки об'ємів, розуміти внутрішні механізми, які пояснюють їх рух. Ліпити форму кольором у середовищі і в просторі, зберігаючи її цілісність. Студенти ж старших курсів в ідеалі мають вирішити більш складне завдання: розкрити у роботах і творче бачення, і внутрішній світ портретованих, продемонструвати майстерність, знання анатомії та кольорознавства, власну манеру написання.

Список використаних джерел

1. Дідик Н. Я. Основи композиції: навч. альбом-посібник. Ужгород: Мистецька лінія, 2009. 64 с.
2. Котова О. О. Методичні рекомендації до самостійної роботи з навчальної третього року навчання з навчальної дисципліни «Теорія та практика живопису» Одеса: ПНПУ імені К.Д. Ушинського, 2018. 56 с.
3. Михайленко В. Є., Яковлев М. І. Основи композиції: навч. посіб. Київ: Каравела, 2008. 304 с.
4. Портрет: веб-сайт. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> (дата звернення: 03.01.2024).